

КАРИЕРНО ОРИЕНТИРАНЕ НА ЗАСТРАШЕНИТЕ ОТ ОТПАДАНЕ УЧЕНИЦИ

Съгласно Закона за предучилищното и училищното образование „*отпадане от училище*“ е отписването от училище на ученик до 18 годишна възраст преди завършване на последния гимназиален клас, ако лицето не е записано в друго училище.

Преждевременно напуснал училище е лице на възраст между 18 и 24 години, завършило най-много основно образование, което не участва в никаква форма на образование или обучение.

Ученик, застрашен от отпадане, е ученик до 16-годишна възраст, който има слаб успех по голяма част от учебните предмети, изучавани в училище и/или не посещава системно училище, което не позволява да бъде оформен успехът му за текущата учебна година, и за когото няма информация, че продължава обучението си в училище от друго населено място в страната или в чужбина.

Основни проблеми на младите хора, свързани с отпадането от училище, в контекста на кариерното им ориентиране:

- Преждевременно напусналите училище не могат да участват активно в социална и икономическа предприемаческа дейност; **липсата на умения за търсене на работа и на квалификация** е основната бариера за започване на работа; преждевременното напускане на училище води до силна зависимост от несигурни, ниско платени работни места, ограничени в неквалифицирани дейности, за които няма други желаещи. Преждевременно отпадналите от училище, които търсят работа, са готови в най-голяма степен да започнат всякакъв тип работа, без да поставят допълнителни условия (85%).
- Ниското образование създава **по-ограничени възможности за генериране на доходи** от трудова дейност и отслабва икономическата активност, за сметка на осигуряване на средства за съществуване чрез пенсии, социално подпомагане и семейни помощи и обезщетения. Всеки четвърти млад човек, отпаднал от училище, заявява, че не желае да работи, а малко под една трета са неориентирани и не знаят какво биха работили.
- **Липсата на квалификация** при лицата, напуснали преждевременно училище, е сред най-сериозните пречки за намиране на работа. Сред младежите, които са без работа и не учат, 47% са без средно образование, а близо 70% са без специалност.
- Преждевременно отпадналите от училище представляват съществен дял (47%) от младежите, които не учат и не работят (т.нар. NEETs), които са **застрашени от**

трайна безработица и бедност. Броят на NEETs в училищна възраст (15-18 г.) у нас е 26 650.¹ Общо 44% от NEETs остават трайно (над 1 година) в ситуация да не учат, да не се обучават и да не работят. Най-дълго в групата се задържат преждевременно отпадналите от училище и особено тези сред тях, които никога не са работили. Продължителността в положение NEETs зависи основно от образованието на младите хора.

В този насока **кариерното ориентиране има важно значение** за намаляване на проблемите, за тяхното разрешаване, за предотвратяването на техни рецидиви или за поява на нови свързани проблеми. Една усложнена и рискована лична ситуация работата със застрашените от отпадане ученици изисква взаимодействие с широк кръг от заинтересовани и подкрепящи фактори – семейството на ученика, училищен екип, подкрепящи специалисти и институции, както и общността².

Мерки:

- **Превенция на преждевременното напускане на училище;**
- **Интервенция срещу преждевременното напускане на училище.**

Таблица 9 – Разпознаване и превенция на риска от отпадане

Причини	Примерни индикатори за разпознаваемост	Примерни методи за превенция и интервенция
1	2	3
Икономически	<ul style="list-style-type: none"> • липса на финансови средства за храна, дрехи, обувки и др.; • липса на финансови средства за учебници, тетрадки, учебни помагала; • упражняване на трудова дейност от детето; • безработни родители; 	<ul style="list-style-type: none"> • Финансова подкрепа на социално слаби ученици, застрашени от отпадане с цел редовно посещение на учебни занятия – освобождаване от наем за общежитие, осигуряване на целеви месечни стипендии за пътуване, безплатно хранене, осигуряване на учебници и тетрадки чрез помощи от училищното

¹ Уницеф, 2015. Оценка на състоянието и анализ на профила на подрастващите и младежите, които не работят, не учат и не се обучават (neets) - www.unicef.bg/assets/Conferences/NEETs/NEETs_BG_Summary.pdf

² Няколко добри са представени в статията „Училището не е само учене. Трима директори от малки населени места разказват как задържат учениците в класните стаи“ (Люба Йорданова, в. Капитал) www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2015/01/16/2455138_uchilishteto_ne_e_samo_uchene/ -

Причини	Примерни индикатори за разпознаваемост	Примерни методи за превенция и интервенция
1	2	3
	<ul style="list-style-type: none">• нагласи в семейството за търсене на работа в чужбина и др.	<p>настоятелство, спонсори и партньори и др.</p> <ul style="list-style-type: none">• Благотворителни кампании в училище;• Работа със семейството
Социални (семейни)	<ul style="list-style-type: none">• незаинтересованост на родителите;• проблеми между родителите в семейството/ противоречия, конфликти, напрежение и кризи в семейството и др.;• родителите не пускат децата си на училище, негативно отношение на родителите и/или детето към образованието;• отрицателно въздействие на домашната среда;• функционална неграмотност или ниско образование на родителите;• непълни семейства;• ученици в риск от извършване на противообществени прояви, ученици с поведение, което е трудно или е в конфликт със закона;• домашно насилие, незачитане правото на избор на децата, налагането на строги наказания;• принадлежност към определена маргинална група – малцинства, емигранти, бежанци, лица, живеещи в	<ul style="list-style-type: none">• Анализ на спецификата на всеки конкретен случай и разработка на индивидуален подход.• Наблюдение на приятелската среда;• Информационни кампании сред родителите и в общността; училища за родители (особено на млади родители роми); неформални групи за подкрепа между родители;• Предлагање на възможности за ограмотвяване / повишаване образованието на родителите• Мотивационни обучения за ученици, застрашени от отпадане, семействата и обкръжението им;• Подкрепа от училища, общностни медиатори, ромски организации и с участие на институции и, работодатели;• Информирание на институции (Агенция за закрила на детето, МВР, Агенция за социално подпомагане и др.)• Включване в групи за подкрепа; приобщаване в училищния живот: в групи по интереси, клубове, в училищни проекти, в ученическият парламент, извънкласни дейности – особено важно за маргинализираните ученици.

Причини	Примерни индикатори за разпознаваемост	Примерни методи за превенция и интервенция
1	2	3
	<p>специализирани институции и др.;</p> <ul style="list-style-type: none">• смяна на местоживеенето, трудова миграция на родителите;• употреба на наркотици в семейството;• необходимост детето да извършва работа в дома, грижа за роднини и близки, сезонна работа в селското стопанство, отглеждане на животни и др.	
Етнокултурни	<ul style="list-style-type: none">• традиция за ранни бракове в семейство на детето и ранно раждане на деца;• установено разбиране в семейството, че от училищния успех и образованието няма непосредствена практическа полза;• отсъствие на мотивация от страна на родителите за образование на децата им;• ниска степен на готовност за училище;• дефицит на комуникативна компетентност у детето, трудно адаптиране към училищната среда и др.	<ul style="list-style-type: none">• Информационни кампании сред родителите;• Ограмотяване на родителите;• Разяснителни кампании в общността срещу ранните бракове и за ползите от образованието• Въздействие чрез общността – медиатори, ромски организации;• Интеркултурно образование;• Специална подкрепа за ученици, чиито майчин език не е български;
Образователни	<ul style="list-style-type: none">• чести безпричинни отсъствия от училище• системно неизпълнение на учебни задачи в час и такива,	<ul style="list-style-type: none">• Стриктно наблюдение и отразяване на отсъствията; Текущо информирание на родителите; електронен бележник;

Причини	Примерни индикатори за разпознаваемост	Примерни методи за превенция и интервенция
1	2	3
	<p>които се възлагат за домашна или самостоятелна работа</p> <ul style="list-style-type: none">• слаб успех, повтаряне на класове,• трудности в усвояването и разбирането на учебното съдържание• незаинтересованост към учебния материал и дейностите в училището;• билингвизъм;• чести наказания в училище за неспазване на правилата или прояви на девиантно поведение, влошена дисциплина, хулигански прояви;• негативни взаимоотношения със съученици и с учители;• слаба ангажираност в извънкласни и извънучилищни дейности;• липса на навиците за учене;• трудности в разбирането и говоренето на български език;• трудна адаптация в/към училищната среда и учебния процес;	<ul style="list-style-type: none">• Самостоятелна програма за работа (допълнителни консултации);• Включване в групи за учене / тандем с ученици, които се справят добре с учебния материал менторство между връстници;• Допълнителни консултации по учебни предмети / по български език;• Използване на подходящи, интерактивни методи, разнообразни занимания, въвеждане на игрови и състезателни елемент• Включване в занимания по интереси, чрез които да бъде насърчено ученето (вкл. инициативи за стимулиране на четенето), привличане на родителите като гост-лектори;• Осигуряване на ресурсен учител/ логопед, друг специалист;• Работата с родителите – предоставяне на материали, обучения и ресурси за осигуряване на подкрепа у дома;• Окуражаване на всеки напредък;• Срещи с хора, преодолели подобни трудности (ролеви модели);• Подкрепа от местната общност.
Здравословни	<ul style="list-style-type: none">• отлагане на записването на училище поради забавяне в развитието, хронични и тежки заболявания• често отсъствие от училище;• липса на подкрепа или ресурси за посещаване на училище;	<ul style="list-style-type: none">• Изграждане на подкрепяща среда (подходи и санитарни възли) за интегриране на децата със СОП;• Насочване към подходящи възможности за образование;• Осигуряване на ресурсен учител;• Осигуряване на приобщаваща среда за обучение

Причини	Примерни индикатори за разпознаваемост	Примерни методи за превенция и интервенция
1	2	3
	<ul style="list-style-type: none">психологически дискомфорт на детето (страх от подигравки, дискриминация)	<ul style="list-style-type: none">обучение на учители,работа с класа за интегрирането на ученика
Психологически	<ul style="list-style-type: none">неувереност в себе си; ниска самооценка;липса на себеуважение;емоционална нестабилност;слаба мотивация за труд и за учене;отсъствие на цели и жизнени планове;неумение за изразяване на себе си;слабо развити личностни качества, дисциплинираност и др.;склонност към конфликти;чувствителност, страх от провал и др.	<ul style="list-style-type: none">Самостоятелна работа с психолог;Установяване на актуални интереси;Насърчаване на изявата в области, към които ученикът проявява интерес и предпочитание;Включване в неформална група за подкрепа;Работа с родителите

Кариерно ориентиране на застрашените от отпадане от училище ученици

Процесът за кариерно ориентиране на ученици, застрашени от отпадане, включва следните основни етапи:

- Разпознаване на риска** (на ниво училище – включва класен ръководител, учители, директор, педагогически съветник, психолог) – откриване на индикатори и определяне на водещия рисков фактор или група фактори за намаляване на мотивацията и отпадане от училище. Използват се различни методи – наблюдение, проследяване на посещаемостта, интервю, диагностика на интереси, умения и

нагласи; изготвяне на заключение за ресурси и дефицити всеки отделен ученик застрашен от отпадане;

- **Индивидуално консултиране** (от кариерен консултант/ психолог) с цел формулиране на лични цели и подкрепа за развитие – включва изграждане на положителна самооценка, формулиране на лични цели и вземане на решения за промяна.
- **Кариерно ориентиране и информиране;**
- **Изработване на индивидуален кариерен план/програма** – реализацията му изисква включването на различни участници, в зависимост от специфичния случай и потребности (родители, съученици, институции, други специалисти);
- **Осигуряване на подкрепа** – Застрашените от отпадане ученици могат да бъдат включени в различни подкрепящи и тренинг групи за развитие на социални умения, себепознание и модифициране на поведението; в групи по интереси – клубове, в които се предлагат занимания с музика, спорт, приложни дейности; в учебни групи и екипи за проектна работа – с ученици от други класове, доброволчески групи и групи за оказване на подкрепа.³ Съпровождане и подкрепа на ученика в посока на промяна на поведението и мотивацията – определяне на ментор (наставник) – по-голям ученик / учител / специалист, който работи дадена професия.

Ефективното изпълнение на **самостоятелната кариерна програма** изисква мобилизация и координирано взаимодействие между училищен екип (учители, класни ръководители, педагогически съветници, психолози), експерти (кариерни консултанти, ресурсни учители, социални работници), както и широк кръг заинтересовани лица – родители, работодатели, институции и местна общност.

Цели и задачи на кариерното ориентиране на ученици, застрашени от отпадане

Кариерното ориентиране на учениците, застрашени от отпадане, е важна **част от общата система за кариерно ориентиране** на всички ученици и **от цялостната стратегия на училищата за превенция на преждевременното напускане** – повишаване на атрактивността на образованието и на мотивацията за учене; наблюдение и ранно

³ Рашева-Мерджанова, Я., С. Цветанска: Наръчник на кариерния консултант. Проект BG051PO001-4.3.02-0001 „Система за кариерно ориентиране в училищното образование“, МОН, София, 2014

идентифициране на трудностите и риска от отпадане; приобщаване на застрашените и синхронизирани мерки за преодоляване на рисковите фактори.

Конкретните цели на дейностите по кариерно ориентиране за ученици, застрашени от отпадане са:

- Откриване на индивидуалните интереси, способности и таланти;
- Изготвяне и изпълнение на план за личностно и професионално развитие;
- Формиране на умения, които да улеснят реализацията.

Задачи, починени на целите:

- Включване в дейности, които носят удовлетворение и мотивация и създаване на позитивни модели (посещения на работно място, срещи с успешни хора, които са имали труден житейски път);
- Развитие на социални умения, умения за вземане на решения и подготовка за заетост;
- Създаване на информираност за възможните алтернативи при отпадане от училище и свързаните с тях рискове;
- Обучение в социални и кариерни умения.

Резултати от кариерното ориентиране на застрашени от отпадане ученици:

- Повишена мотивация за продължаване на образованието и завършване на училище чрез опознаване ценността и значимостта на определени професии, съответни на техните интереси и способности;
- Подобрени социални умения;
- Формирана реалистична себепредстава за наклонности, интереси и способности;
- Изградени умения за планиране и поемане на лична отговорност за образователното си и професионално бъдеще;
- Създаден план за личностно и професионално развитие;
- Придобити познания за професиите и пазара на труда;
- Придобити основни умения за търсене и намиране на работа.

6.1. Кариерно ориентиране на застрашени от отпадане ученици в начален етап (I – IV клас)

Кариерното ориентиране на застрашените от отпадане ученици се изпълнява **като част от общите училищни програми** за кариерно ориентиране – базира се на същите

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

подходи, принципи, методики, инструментариум. Специалните инструменти и техники са посочени. Основната особеност, както при учениците със специални образователни потребности, че се **съставя самостоятелна програма** на ученика за кариерно ориентиране и образователно-професионално развитие, за чието реализиране се организира мултидисциплинен екип от специалисти и социални партньори, работещи в мрежа.

Основните причини за отпадане в начален етап са свързани с: социално-икономически, етнокултурни и образователни (нисък социален статус на семейството, липса на подкрепа за учене на децата в семейства, в които родителите нямат завършено образование; трудности в приспособяването към образователния процес на децата, за които българският не е майчин език и които не са посещавали детска градина); заминаване на детето в чужбина заедно с родителите.

Подкрепата на учениците от тази възрастова група предвижда дейности за ранно кариерно ориентиране. Тези дейности включват събиране на информация за това, какви са талантите, уменията и интересите на децата, застрашени от отпадане, как те могат да бъдат развивани занапред и в кои професионални области ще бъде най-подходящо да бъдат насочени.

Важно е оценката да е насочена към откриване на силните страни на ученика и на ресурсите за справяне, а не върху дефицитите, които са идентифицирани като бариера за успешното образователно участие. Една от задачите пред педагогическите специалисти, консултантите и психолозите, подкрепящи децата, застрашени от отпадане от училище, е изследването на нагласите на ученика.

Специфични потребности от кариерно ориентиране на застрашени от отпадане ученици в начален етап (I – IV клас):

- Подкрепа за успешно интегриране в клас и справяне с учебния материал;
- Нужда от ролеви модели, насърчение и стимулираща среда от страна на връстниците и учителите
- Необходимост от осъзнаване на значението на училището и възприемането му като привлекателно място

Цели и задачи на кариерното ориентиране на застрашени от отпадане ученици в начален етап (I – IV клас)

Цел:

- Създаване на позитивни нагласи към ученето и работата.

Задачи, подчинени на целта:

- Формиране на положителни модели и подкрепяща среда за учениците, застрашени от отпадане
- Изграждане на навици за учене и труд;
- Вдъхване на увереност и поощряване на успехите;
- Мотивиране за посещение на училище чрез подкрепа на интересите, талантите, уменията и постиженията; както и чрез атрактивни, включващи занимания (учене чрез преживяване)

Резултати:

- Повишена мотивация за образование чрез опознаване ценността и значимостта на определени професии, съответни на техните интереси и способности;
- Формирани умения за общуване с връстници и хора от различни професии и поколения.

Методически насоки за кариерно ориентиране за застрашени от отпадане ученици в начален етап (I-IV клас)

Дейностите по кариерно ориентиране отчитат рисковите фактори за отпадане от училище – социални; психологически и образователни и са насочени към превенцията на преждевременното напускане на училище. Дават се примери за вида труд на хора без образование и такива с по-ниска образователна степен.

Основна насоченост е стимулирането на себепознанието и изграждане на адекватна самооценка у учениците, както и стимулиране на желанието за учене чрез примери за успешно реализирали се значими възрастни, които са били в риск от отпадане или са прекъснали обучението си.

Не по-маловажен момент е и стимулиране на желанието за учене и жизнена реализация чрез примери и личен опит на преодоляване на жизнени катаклизми и проблеми. И като цяло – стремеж към създаване на положително отношение към труда.

Използват се следните организационни форми, методи и дейности:

- Самостоятелна работа по превенция на отпадането с всеки отделен ученик;
- Дейности на ниво училище и клас с участието на родителите – представяне на професиите, които родителите работят или мечтат, които са имали за професия; дни на занаятите / или потомствените професии и др. според рисковите фактори които спират учениците от училище;
- Дейности, насочени към родителите – училища за родители, информационни кампании, образователни дейности;
- Извънкласни дейности, съобразени с интересите и потребностите на децата и мотивиращи ги за учене – посещения на работни места;
- Срещи с хора, които да послужат за успешни примери;
- Карнавал на професиите, състезания, конкурси

Форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда

Начален етап „Светът на труда“

Началният етап е насочен към **запознаване със света на професиите; значението на труда, интереси към бъдещата професия.**

Форми на връзка с пазара на труда:

- гостуване на родители в училище и представяне на професиите им пред учениците;
- професиографски екскурзии – посещения на работни места в местни фирми, полиция, пожарна, библиотеки, музеи, културни институции, общини, медии и др.;
- проектно базирани задачи и конкурси: проучвания и подготовка на съчинения, постери, колажи, лексикони и др. форми на представяне на професии от ученици;
- популяризиране на ученически проекти и резултати от конкурси, състезания, викторини, проучвания и др.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

- включване на професионалисти в училищните мероприятия като гости в часа на класа/заключителните събития, като членове на жури и др.
- създаване на ученическо портфолио и др.

Ученическо портфолио

Портфолиото е важен инструмент за систематизиране на постиженията на учениците, застрашени от отпадане и признаване на напредъка им. Създаването му може да започне в начален етап и да е част от приемствеността в работата на екипите в следващите образователни степени. Развитието на ученика може да се документира чрез:

- снимки от класната стая и дейностите по кариерно ориентиране, в които се включва;
- кратки бележки за конкретни постижения;
- продукти от труда;
- мисли, споделени от ученика;
- награди;
- текущи качествени оценки на специалисти, които работата с ученика;
- сертификати, удостоверения, дипломи;
- друго.

Организирането на материалите позволява както на специалистите, така и на родителите да видят постиженията през учебната година и да планират следващата.

Заключително събитие

Предвидените заключителни събития в края на всеки образователен етап включват разнообразни идеи за дейности, които са примерни и могат да бъдат адаптирани и допълвани съобразно интересите, нуждите и възможностите на учениците, застрашени от отпадане.

6.2. Кариерно ориентиране на застрашени от отпадане ученици в прогимназиален етап (V – VII клас)

В периода V – VII клас дейностите по кариерно ориентиране са насочени към опознаване на различните професии и опознаване на собствената личност /личните качества, силни страни, способности, умения/, затова и подкрепата към учениците в V – VII клас, застрашени от отпадане, цели:

- разпознаване и минимизиране на риска от отпадане от образователната система, като се отчитат индивидуалното състояние на всеки ученик;
- осигуряване на информация за различни професии и образователните условия за тяхното овладяване и практикуване;
- опознаване на собствената личност на ученика и откриване на актуални интереси и умения, върху които да бъде поставен фокусът в подкрепата за развитие.

Основните причини за отпадане в този етап са свързани предимно с нисък социално-икономически статус на семействата; необходимост учениците да работят, за да осигуряват доходи или да се грижат за по-малки деца в семейството; етнокултурни причини – полови и семейни стереотипи, неосъзнаване на образованието като ценност, ранни бракове; образователни причини – трудности в учебния процес, понижен успех, липса на мотивация за учене.

Специфични потребности от кариерно ориентиране на застрашени от отпадане ученици в прогимназиален етап (V – VII клас)

В зависимост от причините за отпадане, специфичните потребности от кариерно ориентиране на този етап, могат да бъдат обобщени като:

- подкрепа на кариерния избор на ученика чрез проучване и осмисляне на различни алтернативи за професионално и образователно развитие;
- мотивиране за учене; стимулиране на интереса към училище чрез включване в повече практически ориентирани дейности, ориентирани към учене с преживяване, включване в извънкласни и свободно избираеми занимания (спортове, изкуства и др.), които да задържат ученика в училище;
- подобряване на статуса на ученика в системата на междуличностните отношения в класа.

Цели и задачи на кариерното ориентиране на застрашени от отпадане ученици в начален етап (I – IV клас)

Цел:

- Насочване към подходящи възможности за продължаване на образованието и придобиване на професия

Задачи, подчинени на целта:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

- Мотивация за учене, вдъхване на увереност, информиране за алтернативите, подпомагане на избора

Резултати:

- Повишена мотивация за образование чрез опознаване ценността и значимостта на определени професии, съответни на техните интереси и способности;
- Формирани умения за общуване с връстници и хора от различни професии и поколения;
- Стабилизиране на личната себепредстава за наклонности интереси способности;
- Формирани умения за планиране и поемане на лична отговорност за образователното си и професионално бъдеще;
- Направен избор на професия.

Методически насоки за кариерно ориентиране за застрашени от отпадане ученици в прогимназиален етап (V – VII клас):

Дейностите по кариерно ориентиране в този етап включват:

- Въвличане на родителите в процеса на ориентиране и консултиране чрез провеждането на кампании за информиране на родителите за тенденциите на пазара на труда, както и за наблюдаваните по време на образователния процес и в извънучилищните дейности качества и умения на техните деца. (Приложение 2 – добра практика „Кариерно училище за родители“). За да се намали риска от отчуждаване на децата от училище, ангажираността на родителите заема централно място. Превенцията на отпадане от образователната система е тясно свързана с комуникацията между училището и семейството / настойниците на ученика.
- Насочване към професионално обучение и квалификация – насочване на учениците, застрашени от отпадане, към професионално образование или профилирани паралелки, които кореспондират на интересите им и им дават възможност да получат квалификация по професия. В гимназиален етап – включване на учениците, застрашени от отпадане, в дуално обучение, практики на работното място и в други практически форми на обучение, осигуряващи връзка с пазара на труда;
- Организиране на срещи с хора, които лично са преживели трудностите, свързани с отпадането от образователната система и впоследствие са завършили успешно образованието си. Споделянето на личната история и опит от първо лице има силно въздействие и мотивиращ ефект върху учениците. Особено ефективно е, когато тези

срещи са с младежи, преодолели подобни трудности. 4 Подобни срещи ще им дадат възможност да се срещнат с хора, които са имали сходен житейски път, да споделят с тях проблемите си, да научат какво е оказало решаваща роля за тяхното решение да се върнат в училище, как са се справили с предизвикателствата, свързани с ученето и как се е променил животът им след това. Тези срещи могат да бъдат превърнати в проект, в който учениците, застрашени от отпадане, в екип със свои връстници, сами проучват и описват историите на хора, които са прекъснали образованието си.

Форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда

Прогимназиален етап „Себепознание и избор на образование / кариера“

Основни характеристики на етапа: ***избор на образователна /професионална пътека. професии; съответствие между индивидуалните и професионалните характеристики***

Форми на връзка с пазара на труда:

- Професиографски екскурзии, гостуване на професионалисти (родители) в училище, ученически проучвания и представяне на професии,
- Форуми, регионален празник на професиите „Знам и мога“, кръгли маси, панорама на професиите, панаир на професиите и училищата, „Мениджър за един ден“, клуб „Кариера“, „Гордея се с труда на моите родители“, „Мечтая да стана“...
- Организиране на форуми, презентации и срещи между представители на образованието, бизнеса и местната власт с присъствието на ученици и родители.
- Информационно-търсеща система в Националния портал за кариерно ориентиране и др.

Заклучително събитие

Предвидените заключителни събития в края на всеки образователен етап включват разнообразни идеи за дейности, които са примерни и могат да бъдат адаптирани и допълвани съобразно интересите, нуждите и възможностите на учениците, застрашени от отпадане.

⁴ Guidance policies in the knowledge society – Cedefop, 2004. - www.cedefop.europa.eu/files/5152_en.pdf

6.3. Кариерно ориентиране на застрашени от отпадане ученици в първи и гимназиален етап (VIII – X клас)

Кариерното ориентиране на учениците се насочва към изучаване на Аз-а и на света на професиите с оглед на мотивиране за продължаване на обучението и/или подготовка за избор на професия.

Основни причини за отпадане в този етап са: семейни (ранни бракове; липса на подкрепа от страна на семейството), социално-икономически (започване на работа, икономическа принуда); загуба на мотивация и перспектива; липса на интерес към образованието.

Специфични потребности от кариерно ориентиране на застрашени от отпадане ученици в първи гимназиален етап (VIII – X клас):

Кариерното ориентиране в подгрупата на учениците VIII – X клас е насочено към:

- Осигуряване на подкрепа и мотивация за справяне с трудностите;
- Формиране на умения за планиране; подпомагане за израждане на визия и смисъл, на разбиране за ролята и ценността на образованието – чрез работа по собствен проект за своето бъдеще – с какво искат да се занимават младите хора, как могат да го постигнат, какви курсове могат да посещават, от какви лични усилия зависи избора на професия и др.;
- Задържане на интереса към училището чрез създаване на умения за заетост;
- Насочване към възможности за придобиване на професионална квалификация;

Цели и задачи на кариерното ориентиране на застрашени от отпадане ученици в първи гимназиален етап (VIII – X клас)

Цели:

- Мотивиране за развитие и завършване на образованието;
- Създаване на собствен план за бъдещето; придобиване на умения за заетост.

Задачи, подчинени на целта:

- Мотивация за справяне с трудностите
- Информация за пазара на труда – анализ на това кои професии са търсени на местно и регионално равнище, както и какви умения са необходими;
- развиване на конкретни практически умения – изготвяне на CV и мотивационно писмо, препоръки за поведение по време на интервю за работа и т.н.;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

- Избор на образование и/или обучение след завършване на училище; избор на професия.

Резултати:

- Повишена мотивация за образование чрез опознаване ценността и значимостта на определени професии, съответни на техните интереси и способности;
- Формирани умения за общуване с връстници и хора от различни професии и поколения;
- Стабилизиране на личната себепредстава за наклонности интереси способности;
- Формиране на умения за планиране и поемане на лична отговорност за образователното си и професионално бъдеще;
- Информираност за професии, при които входящото минимално образователно равнище не изисква завършена образователна степен или предполага по-ниска такава.

Методически насоки за кариерно ориентиране за застрашени от отпадане ученици в първи гимназиален етап (VIII – X клас)

Дейностите по кариерно ориентиране включват:

- Индивидуално консултиране с цел изграждане на положителна самооценка, мотивация за развитие, формулиране на лични цели, вземане на решения за промяна;
- Тренинги за развитие на социални умения, себепознание и модифициране на поведението;
- Извънкласни занимания в Клуб Кариера и др., в които учениците да бъдат активно приобщени към училищния живот, превръщане на училището в привлекателно място, което има решаващо значение за бъдещето;
- Учене от опита – практически задания, професионално обучение и придобиване на конкретни, приложими умения;
- Възлагане на самостоятелни задачи, решаване на практически казуси, участие в дейности, които водят до видим и ясен резултат;
- Представяне на резултатите пред други ученици, за да може ученикът да преживее чувството на успех и удовлетворение и да се мотивира за постигане на още по-значим напредък;

- Посещения на работно място, срещи с работодатели – запознаване с изискванията на бизнеса за заемане на работно място; информиране за трудностите, свързани с наемането на работа при липса на завършено образование;
- Организиране на срещи с професионалисти, които да представят своя опит и професия, как са преодолени трудностите, каква подкрепа са получили и от кого и др. Много подходящо е изследване на родовите професии и занаяти от младите хора, това, с което техните семейства и близък кръг роднини са се занимавали в близкото минало;
- Срещи с успели хора, които са преминали през етапа на демотивация и/или по силата на други рискови фактори са били в тяхната ситуация (добре е тези успели хора да бъдат привлечени като наставници, защото няма нищо по-силно от личния пример и преживяването на същото. Учениците в риск имат нужда от нормализиране на случващото се с тях и усещането, че не са сами, че и други са били в същото състояние);
- Срещи веднъж седмично с учител-специалист (наставник) по избрания профил или професия, с който могат да коментират „тайните“ на професията или професионалната област и да работят по проектно базирани задачи извън задължителната подготовка по предмета.

Форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда

Първи гимназиален етап: „Управление на кариерата“

Основни характеристики на етапа: *взимане на решения за кариерно развитие.*

Форми на връзка с пазара на труда:

- Проектно базирана задача „Каталог на професиите в моя град“, „Заетост, реализация и заплащане в различните професионални направления“, „Стена на славата“ – с примери за хора с увреждания, които успешно са се реализирали; „Нови професии“ – проучване на нововъзникващи професии или такива, които благодарение на технологиите позволяват да бъдат извършвани дистанционно и от хора с различни видове увреждания, и др.
- Междуучилищни конкурси „История на професиите в моя род“; „Какво ще работя“;
- Форуми с родители: „Професиите в моя род“; „Запознаване с професиите“;
- Семинар и изложба на ученически проекти по теми, свързани с кариерата;
- Обучение с Агенцията по зетостта и работодатели: „Моята първа работа“;
- Професиографски екскурзии и проучвания / Мениджър за един ден / Работна смянка

- Инициативата Международната наградата на херцога на Единбург (вж. представената добра практика в Приложение)
- Учебни практики / стажове, лятна работа, доброволчество;
- Конкурси и състезания по професии / по практически казуси, зададени от бизнеса; симулационни / ролеви игри; учебни компании;
- Дни на отворени врати и представяне на училището пред кандидат-гимназисти;
- Демонстрационно шоу / изложение „Панаир на професиите“;
- Посещения на професионални изложения, предприемачески форуми и обучения;
- Участие във форуми на междуучилищно и регионално ниво
- Допълване на ученическо портфолио и др.

Специфични потребности от кариерно ориентиране на застрашени от отпадане ученици във втори гимназиален етап (XI– XII клас):

Кариерното ориентиране във втори гимназиален етап отговаря на следните нужди на учениците, застрашени от отпадане:

- мотивация за завършване на гимназиално образование и придобиване на диплома;
- вдъхване на увереност и повишаване на самооценката чрез развитие на различни умения – социални, професионални, за управление на кариерата;
- включване в извънкласни, доброволчески и неформални дейности, чрез които младежите развиват качества и умения за по-добра професионална реализация и ще имат възможност да изявят своите способности и интереси;
- идентифициране на възможностите за реализация и подкрепа за започване на работа.

Форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда

Първи гимназиален етап: „Управление на кариерата“

Основни характеристики на етапа: **взимане на решения за кариерно развитие.**

Форми на връзка с пазара на труда:

- Проектно базирана задача „Каталог на професиите в моя град“, „Заетост, реализация и заплащане в различните професионални направления“, „Стена на славата“ – с примери за хора с увреждания, които успешно са се реализирали; „Нови професии“ – проучване на нововъзникващи професии или такива, които благодарение на технологиите позволяват да бъдат извършвани дистанционно и от хора с различни видове увреждания, и др.

- Междуучилищни конкурси „История на професиите в моя род“; „Какво ще работя“;
- Форуми с родители: „Професиите в моя род“; „Запознаване с професиите“;
- Семинар и изложба на ученически проекти по теми, свързани с кариерата;
- Обучение с Агенцията по зетостта и работодатели: „Моята първа работа“;
- Професиографски екскурзии и проучвания / Мениджър за един ден / Работна смянка
- Учебни практики / стажове, лятна работа, доброволчество;
- Конкурси и състезания по професии / по практически казуси, зададени от бизнеса; симулационни / ролеви игри; учебни компании;
- Дни на отворени врати и представяне на училището пред кандидат-гимназисти;
- Демонстрационно шоу / изложение „Панаир на професиите
- Посещения на професионални изложения, предприемачески форуми и обучения;
- Участие във форуми на междуучилищно и регионално ниво
- Допълване на ученическо портфолио и др.

6.4. Кариерно ориентиране на застрашени от отпадане ученици във втори гимназиален етап (XI-XII клас)

Кариерното ориентиране на учениците втори гимназиален етап е насочено към подготовка за реализация на пазара на труда и мотивация за продължаване на образованието.

Основни причини за отпадане и тук са семейни (ранни бракове; липса на подкрепа от страна на семейството), социално-икономически (започване на работа, икономическа принуда); загуба на мотивация и перспектива; липса на интерес към образованието.

Методически насоки за кариерно ориентиране за застрашени от отпадане ученици във втори гимназиален етап (XI-XII клас)

Форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда

Втори гимназиален етап: „Подготовка за заетост“

Основни характеристики на етапа: ***проучване на пазара на труда, умения за търсене и кандидатстване за работа.***

Форми на връзка с пазара на труда:

- Проектно базирани задачи, насочени към кариерното планиране – „Личен бюджет“, „Професионална карта на региона“ и др.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

- Среща с работодатели – запознаване с изискванията на пазара на труда, възможности за стаж и работа;
- Посещение на информационни дни за висшето образование и Дни на кариерата с работодатели;
- Професиографски екскурзии и проучвания / Мениджър за един ден / работна сянка;
- Инициативата Международната наградата на херцога на Единбург;
- Учебни практики / стажове, лятна работа, доброволчество;
- Проектно базирано учене; конкурси и състезания по професии / по практически казуси, зададени от бизнеса; симулационни / ролеви игри; учебни компании;
- Дни на отворени врати и представяне на училището пред кандидат-гимназисти; Демонстрационно шоу / изложение „Панаир на професиите
- Посещения на професионални изложения, предприемачески (startup) форуми и обучения; Дни на отворени врати, организирани от висши училища.
- Семинар и изложба на ученически проекти по теми, свързани с кариерата;
- Участие във форуми на междуучилищно и регионално ниво, трудова и Кандидатстудентска борса;
- Допълване на ученическо портфолио и др.

Заклучително събитие

Предвидените заключителни събития в края на всеки образователен етап включват разнообразни идеи за дейности, които са примерни и могат да бъдат адаптирани и допълвани съобразно интересите, нуждите и възможностите на учениците, застрашени от отпадане.

Полезни ресурси:

[Министерство на образованието и науката](#)

[Министерство на труда и социалната политика](#)

www.mlsp.government.bg/index.php?section=POLICIESI&I=246&lang - текущо състояние, доклади и прогнози за пазара на труда, публикувани от Министерството на труда и социалната политика

[Агенция по заетостта](#)

[Стратегия за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система 2013-2020 г.](#)

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

[План за 2016-2017 за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система за периода](#)

[Подход за разрешаване на проблема с преждевременното напускане на училище, насочен към цялото училище, Доклад на Европейската комисия, 2015](#)

[Изгубено бъдеще? Изследване на феномените на необхващане в училище. УНИЦЕФ, 2013](#)

[„Училището не е само учене. Трима директори от малки населени места разказват как задържат учениците в класните стаи“ \(статия във в. Капитал, 16 януари 2015, автор: Люба Йорданова\)](#)

[МОН - Добри практики за изпълнение на политиките за намаляване на отпадането и преждевременното напускане на училище](#)